

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonaë, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Recensentur sacra Graecorum instrumenta Latinis ignora. Ea sunt Lancea, Asteriscus, Dicerion, Tricerion, Cochlear, & Flabella. Astruitur Flabellorum usus in Ecclesia Latina.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

argenteum instar scutellæ, cujus minutissima foramina pulcherrimum opus reticulatum efformant. Mansit Colatorii memoria in antiquis quorundam Monasteriorum Ritualibus, an verò usus adhuc perseveret, incompertum mihi est. Lavandis manibus, quoties in ipsa actione Missæ opus est, Ordo Romanus Aquamanile, Aquimanile, & vas manuale assignat, quod etiam barbaro vocabulo Aquamanus dicitur, tum ibi, tum apud Anastasium. Reperitur quoque Aquimanile in Pandectis *de suppellectili legata lib. 3.* sic dictum, ut notat illic Gotofredus, quod ex eo aqua manet in pelvim, vel quod aquam poscere soleant antiqui his verbis. *Aquam manibus*, ut apud Plautum in Truculento, & in Persa. At quoque Concilium Carthaginense IV. subdiaconum in sua ordinatione suscipere de manu Archidiaconi scyphum aquæ cum Aquamanili & manutergio, quia nimirum ad ipsum spectabat aquam ad ministerium altaris præparare, ipsamque lavandis manibus Episcopo, Presbyteris & Diaconis præbere.

Reconsentur sacra Græcorum instrumenta latinis ignota. Ea sunt lancea, Asteriscus, Dicerion, Tricerion, Cochlear & Flabella. Astruitur Flabellorum usus in Ecclesia latina.

VI. **A**lia quædam sacri ministerii instrumenta habent Græci Latinis ignota, nempe *Lanceam*, sive gladiolum lanceæ figuram habentem, qua hostiam consecrandam ab integra panis massa secant. *Asteriscum*, qui duobus arcibus constat radiis ad instar stellæ fultis, quo hostias consecrandas cooperiunt, ne vela eas tangant, & ordinem particularum turbent. *Dicerion*, quod est cereus bifidus, & *Tricerion*, quod est cereus trifidus, quibus Episcopus celebrans sæpe populo benedicit, & utrumque frequenter manibus gestat. *Cochlear* ab ipsis *Labida* dictum, quo utuntur ad communionem fidelibus porrigendam. Hanc vocem Genebrardus & Hervetus in Liturgiis, quas ediderunt, forcipem interpretati sunt, sed male, ut in notis ad Liturgiam Chrysostomi p. 152. doctissimus Goar observat. Habent denique *Flabella*, quibus duo Diaconi ex utroque latere altaris muscas & alias immundas bestiolas prætervolantes abigunt, ne sacra contingant. Sacra *Ripidia* vocant Græci, *ripis* enim & *ripidion* flabellum est. Horum usus in Ecclesia Orientali antiquissimus est, & expressè habetur in

constitutionibus Apostolicis, *lib. 8. cap. 12.* atque in Liturgiis Basilii, Chrysostomi, aliisque Græcis & Syriacis. Manubrium habent ligneum satis longum, cujus extremitati facies Cherubini sex alis circumdata affigitur, ejusque motu ventilant Diaconi sancta dona certis temporibus, quæ in ordine Liturgiæ notantur. Quod si desint flabella, solent linteola & vela manu apprehendere, & iis ventilare. Nec solum ad abigendas muscas inventa sunt, sed etiam propter quasdam mysticas rationes, quæ ad meum propositum non spectant, & legi possunt apud S. Germanum *in sua Theoria*, & apud Jobium Monachum relatum à Photio in sua bibliotheca c. 222. *lib. 6. cap. 25.* in Ordine Romano & in multis Latinorum ritualibus libris nulla fit mentio flabellorum, ex quo silentio colligunt quidam caruisse Latinos his instrumentis. Sed eorum usum aliquando viguisse tam in Romana, quam in aliis occidentalibus Ecclesiis, fide dignissimis testibus demonstrabo. Joannes Moschus *cap. 150. Prati spiritualis* narrat Episcopum quemdam Italum coram Agapito summo Pontifice Romæ celebrantem, cum sanctæ oblationis orationem non concluderet, eo quod juxta consuetudinem S. Spiritus descensum non videret, rogasse Pontificem, ut juberet ab altari recedere Diaconum, qui flabellum tenebat, quo amoto vidit continuo Episcopus Spiritus Sancti adventum, Hildebertus Turonensis *epist. 8.* cum mississet amico flabellum, de usu ipsius tropologicè dixerit, tum ostendit ad usum sacrificii destinatum illud fuisse dicens: „Dum igitur destinato tibi „flabello descendentes super sacrificia muscas „abegeris; à sacrificantis mente supervenientium „incurfus tentationum catholicæ fidei ventilabro exturbari oportebit. Ita fiet, ut quod „susceptum est ad usum, mysticum tibi præbeat intellectum. In antiquis Cluniacensium consuetudinibus editis *tom. 4. Spicilegii lib. 2. cap. 30.* usus flabelli his verbis commemoratur. „Unus ministrorum, qui semper duo debent esse, „stans cum flabello propè Sacerdotem, ex quo „muscæ infestatio exurgere incipit, donec finitur, eas arcere à sacrificio & ab altari, seu ab ipso sacerdote non negligit. Ceremoniale denique Pontificium tempore Nicolai V. quod M. S. extat in bibliotheca Barberina *cod. 2365. cap. de his quæ servanda sunt circa ministerium*, quando Episcopus Cardinalis Missæ solemniter celebrat, propè finem Capituli ait, *Deserant quoque a servo tempore flabella ad ejiciendas muscas à ministerio.* Eadem quoque flabella sæpius con-

commemoratur in descriptione Missæ, quam Papa solemniter cantat. Hodie in Ecclesia Romana, cum summus Pontifex solemniter celebraturus procedit, duo stabella ex pennis pavonum compacta hinc inde portantur, sed nulluseorum intra Missam usus est;

De Candelabris, aliisque vasibus ad usum luminum. Eam Ecclesia antiquissima esse. Solvitur obiectio ex Lactantio, & ex concilio Illiberitano.

VII. **C**ommunia omnibus Ecclesiis sunt candelabra, lumina, crux, thuribulum, & libri, de quibus distinctè agendum est. Candelabra, aliaque vasa affabre facta ex auro, argento, aliove metallo, quibus fixæ candelæ, vel ellychnia oleo fota accendebantur ad præbendum lumen, ab ipsis Apostolorum temporibus fuisse in Ecclesia, inde ostendit Baronius anno 58. quia hic usus jam ante vivebat apud Hebræos, quibus in templo & lucernæ succensæ erant, & aureum candelabrum pretiosissimum, Exodi 25. egregiè descriprum. Quàm verò sumptuosa hæc essent, satis expressum habemus apud Anastasium, & alios, qui summorum Pontificum & Principum donaria recensentes, frequenter enumerant pharos coronatos, lampades cum delphinis, canthara cereostata, & lucernas aureas atque argenteas, multique ponderis, in quibus non solum cera & oleum commune, sed aliquando oleum pretiosissimum & opobalsamum incendebatur. His autem vasibus dives erat Ecclesia etiam sub ethnicis Imperatoribus, qui ipsam devastabant: In actis enim Proconsularibus traditæ leguntur in Africa ministris Diocletiani lucernæ argenteæ septem, æneæ undecim cum catenis suis, cereostata duo, candelæ breves æneæ cum lucernis suis septem. Et Prudentius in hymno S. Laurentii in persona Tyranni cecinit;

*Argentis scyphis ferunt
Eumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adflare fixos cerces.*

Est & canon 3. Apostolorum, ne liceat aliquid aliud ad altare offerre præter oleum ad luminaria, & incensum tempore sanctæ oblationis. Athanasius in epist. ad orthodoxos de Arianorum persecutione, ethnicos ab illis in Ecclesiam introductos conqueritur, qui candelabra deposuerunt, & cereos idolis incenderunt. Eundem luminum usum indicat Paulinus Nat. 3. S. Felicis;

*Clara coronantur densis altaribus lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyrus.
Nocte dieque micant, sed vox splendore diei
Fulget: & ipsa dies celesti illustris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.*

Ex quibus apparet, non solum noctu, sed etiam interdiu succensâ lumina, quem morem culpabat Vigilantius dicens, „prope ritum gentilium videmus sub prætextu religionis introductum in Ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorum accendi. At Vigilantio nervosè, ut solet, Hieronymus respondit, Ostendens eum morem universalem esse in oriente, & occidente, non ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Aliam addit rationem Isidorus lib. 7. originum cap. 12. ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Evangelio legitur. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem.* Præclare item Micrologus cap. 11. „Juxta „Romanum Ordinem nunquam Missam absque „lumine celebramus, non utique ad depellendas tenebras, cum sit clara dies, sed potius in „typum illius luminis, cujus sacramenta ibi conheimus, sine quo & in meridie palpamus, „sicut in nocte. Hunc usum improbare videtur Lactantius Firmianus lib. 6. div. instit. cap. 2. sic scribens; „Num igitur mentis suæ compos „putandus est, qui auctori & datori luminis „candelas ac cereorum lumen offert pro munere? At si bene perpendatur, solos ethnicos, quos impugnat, reprehendit, quia lumina Deo accendebant tanquam in tenebris degenti, & luce indigenti. Difficilior obiectio sese offert ex c. 34. concilii Illiberitani, *Cereos per diem placuit in cœmeteriis non incendi, inquietandi enim Sanctorum spiritus non sunt.* Qui sanè canon crucem fixit interpretibus, tum ob prohibitionem, quæ omnium Ecclesiarum consuetudini adversari videtur; tum ob ejus rationem, quia non satis constat, quomodo possint Sanctorum spiritus luminibus inquietari. Variæ Doctorum explicationes extant in commentariis ad ipsum concilium novissimè editis Lugduni, quæ ibidem legi possunt pag. 321. & sequentibus. Sed ut verum fatear, nulla eorum nodum solvere mihi videtur, nec meum est tantas componere lites. Forsitan in illa Provincia ex luminum in cœmeteriis accensione aliqua superstitio irrepsit, quæ citato canonis occasionem dedit, ex cujus ignorantia obscuritas & difficultas in ejus intelligentiâ orta est. Plura de usu luminum in Ecclesia congerit Baronius loco citato.